

ПРЕДСТАВНИК

Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини

вул. Інститутська, 21/8, м. Київ, 01008 E-mail: hotline@ombudsman.gov.ua тел. (044) 298 7033

_____. _____. 20 ____ № _____

На № _____ від _____. _____. 20 ____

**Директору Європейського бюро
свідомої відмови**

Алексії ЦОУНІ

вул. Van Elewuyck 35, 1050, Брюссель, Бельгія

Шановна пані Цоуні!

У Секретаріаті Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини опрацьовано лист Європейського бюро свідомої відмови щодо надання інформації стосовно дотримання державними органами України права громадян на свідому відмову від проходження військової служби та повідомляю.

Згідно з вимогами Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» Уповноважений у своїй діяльності керується Конституцією України, законами України, чинними міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. При цьому здійснюваний Уповноваженим парламентський контроль за дотриманням прав людини охоплює всі без виключення верстви населення нашої держави, кожного з її громадян, які відповідно до ст. 21 Конституції України «є вільні і рівні у своїй гідності та правах», а відповідно до ст. 24 Основного Закону «мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом», не маючи привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками.

Особливо важливим в умовах триваючої впродовж восьми років поспіль російської агресії, окупації Російською Федерацією окремих районів Донецької і Луганської областей і українського Криму, концентрації військових угруповань агресора на кордонах нашої держави постає конституційний обов'язок кожного громадянина України на захист своєї Вітчизни. Так стаття 65 Конституції України зазначає, що захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України, шанування її державних символів є обов'язком усіх громадян України.

З урахуванням зазначеного вище, порушені у Вашому листі питання нормативного урегулювання в Україні права громадян на сумлінну відмову від

УВ
Секретаріат Уповноваженого Верховної Ради України з прав
людини
№634.2/304/1/22/22/X31.3 від 24.01.2022
КЕП: Петльований В. Б. 24.01.2022 13:16
5FB77F7B650371D0400000B4580000A7C10000

військової служби (за відсутності у них відповідних релігійних переконань), може бути здійснено після припинення агресії та повернення під контроль держави всіх окупованих російським агресором територій. Інші підходи у вирішенні цього питання в умовах російської агресії містять реальну загрозу гарантованому Конституцією України принципу рівності прав і свобод людини і громадянина (принципу рівноправності), закріпленого у статтях 21 і 24 Конституції України, а також законодавчо визначеному принципу єдності прав людини та її обов'язків, зокрема, за даних умов, і обов'язку захисту своєї Вітчизни.

Водночас, з урахуванням конституційних засад, за якими ніхто не може бути примушений робити те, що не передбачено законодавством, а органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України, Уповноваженим взято на контроль дотримання державними органами та їх посадовими особами встановленого статтею 35 Конституції України обов'язку Держави замінювати виконання військового обов'язку альтернативною (невійськовою) службою громадянина, який має несумісні із військовою службою релігійні переконання.

З метою дотримання у 2021 році вказаного конституційного права громадян, зокрема:

в Донецькій області:

– створено 17 спеціальних комісій у справах альтернативної (невійськової) служби;

- до зазначених спеціальних комісій у справах альтернативної (невійськової) служби зверталось – 30 громадян;

- кількість громадян, що були направлені на проходження альтернативної (невійськової) служби – 20 громадян;

- матеріали щодо скоєння злочину передбаченого ст. 335 КК України були направлені до правоохоронних органів по відношенню до 7 громадян;

у Луганській області:

- створено 5 спеціальних комісій у справах альтернативної (невійськової) служби;

- до зазначених спеціальних комісій у справах альтернативної (невійськової) служби зверталось – 7 громадян;

- кількість громадян, що були направлені на проходження альтернативної (невійськової) служби – 6 громадян;

- в Луганській області матеріали щодо скоєння злочину передбаченого ст. 335 КК України були направлені до правоохоронних органів по відношенню до – 7 громадян.

Крім того, зазначу, що більшість порушень, виявлених під час проведених впродовж 2021 року перевірок дотримання права громадян на проходження альтернативної (невійськової) служби, були пов'язані з недосконалістю

законодавчого урегулювання вказаних питань. Так ряд положень Закону України «Про альтернативну (невійськову) службу» від 12 грудня 1991 року № 1975-ХІІ, не узгоджуються з вимогами Конституції України, міжнародними договорами та практикою Європейського суду з прав людини, щодо процедури забезпечення особі права на проходження такої служби.

Так, статтею 9 Закону № 1975-ХІІ передбачено, що для вирішення питання про направлення на альтернативну службу громадяни не пізніше ніж за два календарні місяці до початку встановленого законодавством періоду проведення призову на строкову військову службу, особисто подають до відповідного структурного підрозділу місцевої державної адміністрації за місцем проживання мотивовану письмову заяву. Однак у частині другій статті 35 Конституції України передбачено вичерпний перелік підстав, з яких може бути обмежене право на альтернативну (невійськову) службу у якому відсутня така підстава, як порушення особою, чиї релігійні переконання не дозволяють їй проходити строкову військову службу, строку подання відповідної заяви чи інших процедур.

З метою упередження зазначених порушень громадян Уповноваженим до Обласних держадміністрацій неодноразово надсилалися для врахування роз'яснення щодо недопустимості відмови призовникам у направленні для проходження альтернативної служби з зазначених підстав, які більшістю ОДА прийнято до керівництва, про що поінформовано Уповноваженого.

Вжито заходи до поновлення прав громадян на проходження альтернативної (невійськової) служби за зверненнями призовників, які надійшли до Уповноваженого. Як правило, після втручання Уповноваженого питання з направленням особи для проходження альтернативної (невійськової) служби вирішувалося позитивно. Водночас мали місце випадки, коли у зв'язку з неврахуванням такої позиції, Уповноваженим прийнято активну участь у якості третьої особи на стороні позивача у розгляді цієї категорії судових справ, за якими були прийняті рішення на користь позивачів.

Так, Уповноваженим прийнято рішення щодо вступу у справу на стороні позивача С., який звернувся до Івано-Франківського окружного адміністративного суду з позовом щодо визнання неправомірною відмови Івано-Франківської ОДА в його направленні для проходження альтернативної (невійськової) служби через пропущення строку подання заяви. За наслідками розгляду справи 19 листопада 2021 року рішенням суду розпорядження Івано-Франківської обласної держадміністрації про відмову у направленні позивача для проходження альтернативної (невійськової) служби скасовано та зобов'язано адміністрацію прийняти нове рішення про його направлення для проходження цього виду служби.

Також Уповноваженим неодноразово перед відповідними державними органами порушувалося питання щодо опрацювання та внесення змін до Закону України «Про альтернативну (невійськову) службу» від 12 грудня 1991 року № 1975-ХІІ. Робота триває.

Не залишаються поза увагою Уповноваженого і питання дотримання прав призовників під час здійснення призову громадян України на строкову військову службу. Як вбачається з аналізу проведених моніторингових візитів до Територіальних центрів комплектування і соціальної підтримки, збірних пунктів призовників, а також звернень громадян з цього питання, впродовж минулого року значно зменшилася кількість скарг призовників та їх батьків на протиправне затримання осіб з метою їх направлення для проходження строкової військової служби.

Варто вказати, що 20 лютого 2014 року почалася тимчасова окупація Автономної Республіки Крим та міста Севастополя. Тимчасово окупований півострів є невід'ємною частиною території України, на яку поширюється дія Конституції та законів України та міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Відповідно до ст.51 Конвенції про захист цивільного населення під час війни (IV Женевської Конвенції 1949 року) окупаційна держава не має права примушувати осіб, що перебувають під захистом служити в її збройних чи допоміжних силах.

Разом з цим, в порушення положень IV Женевської Конвенції російський окупант продовжує здійснювати призов жителів тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим до лав Збройних Сил Російської Федерації. Так, у 2021 році завершилася 14-та призовна кампанія, за якої призвали більше 3 тис. кримчан (загалом з 2015 року – більше 35 тисяч осіб). Тільки в листопаді Кримська правозахисна група зафіксувала 4 нових кримінальних справи стосовно жителів Криму за ст. 328 Кримінального кодексу Російської Федерації (Ухилення від служби у Збройних силах Російської Федерації) та 7 нових вироків, винесених за ст. 328 Кримінального кодексу Російської Федерації. Всього за весь період окупації зафіксовано 275 кримінальних справ за ухилення від служби у Збройних Силах Російської Федерації, які передані на розгляд до «судів» Криму. По 266 із них вже винесено обвинувальні вирoki, ще 9 перебувають на стадії розгляду. Таким чином, на території тимчасово окупованого півострова спостерігається, крім порушення положень Конвенції про захист цивільного населення під час війни системне порушення права людини на свідому відмову від військової служби, які закріплені у ст. 18 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права і ст.18 Загальної декларації прав людини.

Окремо зазначу, що законодавство України встановлює заборону призову дітей на військову службу та участі дітей у воєнних діях і збройних конфліктах. Відповідно до статті 15 Закону України «Про військовий обов'язок та військову службу» особи віком до 18 років не підлягають призову на військову службу. У статті 30 Закону України «Про охорону дитинства» закріплено, що участь дітей у воєнних діях і збройних конфліктах, включаючи вербування, фінансування, матеріальне забезпечення, навчання дітей з метою використання у збройних конфліктах інших держав або насильницьких діях, спрямованих на повалення

державної влади чи порушення територіальної цілісності, а також використання дітей у воєнних діях і збройних конфліктах, залучення та/або втягування дітей до не передбачених законами України воєнізованих чи збройних формувань, пропаганда війни забороняються. Також, відповідно до статті 30¹ Закону України «Про охорону дитинства» держава, зокрема, вживає всіх необхідних заходів для забезпечення захисту дітей, які перебувають у зоні воєнних дій і збройних конфліктів, дітей, які постраждали внаслідок воєнних дій і збройних конфліктів.

Усі дії держави стосовно захисту таких дітей мають здійснюватися відповідно до норм міжнародного гуманітарного права. Принагідно зауважую, що Уповноважений Верховної Ради України з прав людини пропагує заборону залучення дітей до будь-яких воєнних чи збройних формувань та їх участі у збройних конфліктах.

Так, у листопаді 2019 року за ініціативи Уповноваженого у м. Києві було проведено Міжнародну конференцію на тему «Забезпечення прав дитини в умовах збройного конфлікту». У заході взяли участь омбудсмени та представники офісів омбудсманів з країн, на території яких відбувався збройний конфлікт (Боснія і Герцеговина, Грузія, Республіка Азербайджан, Республіка Албанія, Республіка Молдова, Республіка Хорватія), а також представники міжнародних організацій, зокрема, директор регіонального офісу ЮНІСЕФ у країнах Європи та Центральної Азії, Голова Верховної Ради України, народні депутати України, представники центральних органів виконавчої влади, представники регіонів України, охоплених збройним конфліктом.

За результатами зазначеної Конференції було напрацьовано рекомендації щодо заходів та шляхів вирішення найбільш проблемних питань, які потребують негайного реагування з метою захисту прав дітей, які зазнали впливу збройного конфлікту. Рекомендації направлені до Глобального альянсу національних правозахисних установ (GANHRI), Європейської мережі національних правозахисних інституцій (ENNHRI), Європейської мережі Омбудсманів з прав дитини (ENOC), Комітету ООН з прав дитини, Міжнародного Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ), парламенту та Уряду України, а також Урядам країн-учасниць конференції.

Маю зазначити, що дотримання прав громадян України в зазначених вище сферах відносин і надалі перебуватиме на контролі Уповноваженого Верховної ради України з прав людини.

З повагою

Представник Уповноваженого з додержання прав людини в системі органів сектору безпеки й оборони та процесуальних прав

Вячеслав ПЕТЛЮВАНІЙ

